

REGELS EN RICHTLIJNEN BIJ WEDSTRIJDEN SCHAPENDRIJVEN

Een praktische handleiding voor deelnemers

INLEIDING

Wat precies de regels zijn en waarop beoordeeld wordt, blijkt bij veel beginners niet echt duidelijk. Natuurlijk kan men als toeschouwer veel ontdekken en meer ervaren handlers en jury's zijn altijd bereid uitleg te geven. In het Nederlandse taalgebied is nooit een duidelijke handleiding verschenen waar zowel deelnemers als juryleden houvast aan hebben. De basis is altijd de 'rules for trials, guidelines for judges' van de ISDS, te vinden op de website van de ISDS en op de website van trainingscentrum BCCZ. Dit document is een op de handlers gericht uittreksel, aangevuld met praktische tips, van "wedstrijden schapendrijven: regels en interpretaties, een praktische handleiding voor deelnemers en jury's", geschreven door Henk Verhoeven. Het volledige document van Henk is oa [hier](#) te vinden. Er kunnen en zullen altijd onvoorziene situaties zijn tijdens een run en dit document zal daarom ook niet 100% volledig (kunnen) zijn (aanvullingen zijn welkom!).

Let op: de jury beslist en heeft altijd gelijk. In dit document worden richtlijnen en handvaten aangereikt, geen keiharde regels en wetten! Deze handvaten zijn in 1^e instantie gericht op de officiële wedstrijden, om puntenaftrek en diskwalificatie te begrijpen en hopelijk te voorkomen. Bij officiële wedstrijden, georganiseerd door de COWS, zijn alle regels waar de organisatie, deelnemers en een parcours (oa afstanden van de outrun & drive, afmetingen van de pen & scheidingsrings) aan moeten voldoen vastgelegd in reglementen. Het verdient de aanbeveling deze eens te bekijken. Alle reglementen en statuten zijn te vinden op de website van de BCCN. De wedstrijden georganiseerd door de regio's en particulieren hoeven niet aan die regels te voldoen, maar ze zullen grotendeels wel op die regels gebaseerd zijn.

Voordat je mee kunt doen aan een promotiewedstrijd, moet je met je hond een startlicentie halen. Een startlicentie (kan alleen als je hond een stamboom heeft) haal je als combinatie, dus als je met een hond wil lopen die (met een andere handler) al een startlicentie heeft, moet je als nieuwe combinatie toch een startlicentie halen. Lopen in de kwalificatie klasse kan alleen door te promoveren vanuit de promotie klasse. Vanuit de kwalificatie klasse kan je je plaatsen voor het EK, het Continental Sheepdog Championship. Promotie wedstrijden staan qua niveau gelijk aan klasse 2 wedstrijden in de ons omringende landen, kwalificatie staat gelijk aan klasse 3.

Voor de klasse 1, 2 en 3 wedstrijden in Nederland zijn geen keiharde eisen, aangezien ze niet door de COWS georganiseerd worden, maar wel wensen. Afhankelijk van het parcours (er kunnen heel grote verschillen in grootte en moeilijkheidsgraad zijn tussen wedstrijden in dezelfde klasse!) kan het, qua niveau gewenst zijn om bijvoorbeeld in bezit te zijn van een startlicentie of op promotie/kwalificatie niveau te kunnen lopen. Je kunt bijvoorbeeld als promotie loper klasse 3 lopen, terwijl promotieklasse 'eigenlijk' gelijk staat aan klasse 2. En soms is een klasse 3 wedstrijd veel te gemakkelijk voor een combinatie uit de promotieklasse! Iedereen die een niet-officiële wedstrijd organiseert is vrij om het parcours naar eigen inzicht neer te zetten en met welke klasse dan ook aan te duiden.

Elke jury is anders, zo ben je bij de één al punten kwijt (tegenwoordig zelfs gedist) als je geen stok meeneemt het veld op, bij de ander als je je hond op het veld aanraakt. Leer elke jury kennen, weet wat hij/zij absoluut wel en niet wil zien, zorg dat je aanwezig bent bij de briefing en stel daar ook vragen! De eindverantwoordelijkheid voor het beoordelen van een run blijft altijd bij het individuele jurylid liggen. Elke trial verschilt qua terrein, soort schapen en andere omstandigheden. Zolang een jury binnen een trial alle deelnemers op eenzelfde manier beoordeelt en hij tijdens de briefing duidelijk maakt waar hij speciaal op let, is het niet erg dat er enige diversiteit is qua opvattingen over wat goed en fout is, of hoe fouten leiden tot aftrekpunten. Van een jury mag verwacht worden dat hij verstand heeft van het praktische werk van de Border Collie. Situaties die niet expliciet in de regels zijn vastgelegd, dient hij vanuit dit oogpunt te beoordelen.

Algemeen: Als de handler door de jury wordt verzocht het veld te verlaten, is deze gediskwalificeerd (dis). Als de handler zelf kiest om te stoppen is deze 'retired' (ret). Door van de paal weg te lopen en/of door een seintje te geven aan de jury door je hand/stok in de lucht doen, geef je aan dat je stopt. In beide gevallen ben je alle punten kwijt. Als het 'tijd' is voordat je klaar bent, vervallen de punten van het onderdeel waar je mee bezig bent en van alle volgende onderdelen. De reeds behaalde punten blijven staan. Bij een gelijke totaalscore worden eerst de outrun-lift-fetch (olf) punten opgeteld en vergeleken. Mocht er nog steeds geen verschil zijn dan komen de punten van de drive (olfd) erbij, dan de punten van de scheiding, etc. Mocht alles exact hetzelfde zijn, dan beslist òf de jury òf de gelijke uitslag blijft gehandhaafd.

De basis van de wedstrijden schapendrijven is het praktijkwerk van de Border Collie en wordt vanuit dat oogpunt beoordeeld. Het gaat er dus om dat de hond werkvermogen, inzicht en overwicht toont, kwaliteit en effectiviteit. De handler wordt oa beoordeeld op het handlen van zijn hond en op hoe efficiënt en praktisch hij, met behulp van de hond, ontstane situaties oplost.

OUTRUN (20 punten)

Het doel van de outrun is dat de hond in een wijde boog – linksom of rechtsom – achter de schapen komt zonder deze voortijdig te verstoren. In een goede outrun gaat de hond gedeceerd om de schapen heen, geeft hen voldoende ruimte maar gaat niet zo wijd dat hij het contact met de schapen verliest. Voor de run van elke deelnemer worden de schapen bij de fetchpaal opgezet. De organisatie zal trachten dit zo goed mogelijk te regelen. De opzetters moeten betrachten de schapen onder controle te houden tot de hond contact met de schapen gemaakt heeft. Fouten gemaakt door de opzetters, leiden niet tot puntenaftrek voor de outrun. Soms komt het voor dat de schapen niet tot rust te brengen zijn of zich niet precies bij de fetchpaal bevinden. Ondanks dit, moet de handler dan toch zijn hond wegsturen.

Voor de start dient de hond zich naast of iets schuin achter de handler te bevinden. Wanneer handler en hond het veld opkomen, moet de hond voldoende onder controle gehouden worden. Als hij, in de momenten voor de start, een paar meter voor de handler loopt is dit niet erg maar wanneer hij bijvoorbeeld 20 of 30 meter het veld inrent en teruggeroepen moet worden, kost dat punten op de outrun. Het is honden overigens verboden voor hun run het wedstrijdveld te betreden: dit op straffe van diskwalificatie.

Wanneer de hond de startpaal verlaat is de run begonnen, en gaat de klok lopen. Een hond terugroepen voor een "herstart" is verboden en leidt tot diskwalificatie. Wanneer de hond tijdens de outrun het parcours verlaat, leidt dit eveneens tot diskwalificatie.

Is niet precies duidelijk waar de grenzen van het parcours lopen, dan dient u dat tijdens de briefing aan de jury te vragen. Verder moet de hond in een gelijkmatig tempo lopen.

Een ideale outrun heeft een peer vorm, waarbij de schapen in het centrum staan van het brede gedeelte. Wanneer de hond "crosst", d.w.z. over de lijn gaat die straks de schapen volgen tijdens de fetch, kan dit 19 punten kosten, zeker wanneer een hond aan de andere kant uitkomt dan waar hij gestart is. Herstelt de hond zich van een cross – komt hij in, maar buigt hij in de goede richting uit en maakt hij over de juiste kant een bocht om de schapen – dan kan dit minder dan punten kosten. Commando's voor bijsturen worden echter automatisch in aftrek gebracht.

Op een goede outrun stopt de hond op het balanspunt: dit is het punt waarop hij kan beginnen met de lift, zodanig dat de schapen zich in een rustig tempo en in een rechte lijn naar het midden van de fetchpoort begeven. Een hond hoeft niet op het 12-uur punt te stoppen. Soms bevindt het balanspunt zich op bijvoorbeeld 10 uur of 2 uur. Ook is het niet nodig de hond met een commando te stoppen of te laten liggen: dit mag wel, kost geen punten, maar een hond die uit zichzelf stopt en zelfstandig op een goede manier begint met de lift, mag hiervoor zeker niet bestraft worden. Feitelijk kan een jury de outrun pas beoordelen als de lift plaatsgevonden heeft; pas dan is namelijk goed te zien of de schapen in een rechte lijn richting handler gekomen zijn.

Aftrekpunten:

- Als een hond stopt tijdens de outrun of omdraait en dan pas verder loopt (spinning).
- Voor alle extra commando's (fluit- of stemsignalen maar ook handgebaren of zwaaien met de stok) die tijdens de outrun gegeven worden
- De hond eerder wegsturen – als de handler de startpaal nog niet bereikt heeft – of te lang wachten in de hoop dat de schapen zich naar een betere positie begeven.
- De hond te ver voor, achter of naast van de paal starten. Dit kan zelfs tot een cross leiden
- Crossen; verderop in het veld of meteen bij de start (wanneer een hond zich bijvoorbeeld linksachter de handler bevindt maar een rechtse outrun maakt).
- Rent de hond naar de afvoerpen, de aanvoerpen of rent hij naar een opzetter of diens hond en stopt hij daar.
- Wanneer de hond te wijd loopt of de afscheiding van het wedstrijdveld volgt en daardoor het contact met de schapen verliest.
- Te kort inkomen, een te krappe boog lopen, afhankelijk van de mate waarin de schapen opgeschrikt, worden nog voor de hond de 12-uur positie bereikt heeft.
- Te langzaam de outrun doen. Ook een hond die ferm begint maar bijvoorbeeld de laatste 20 meter zijn tempo duidelijk inhoudt, verliest punten. Een hond die zijn behoefte doet tijdens de run, verliest daarmee niet alleen wat hij kwijt wil maar ook punten.
- Een hond die vanaf de handler "square" vertrekt (d.w.z. in een hoek van 90° t.o.v. de fetchlijn loopt) legt onnodige afstanden af, dit is niet praktisch en kost dus punten. Dit geldt ook als de hond eerst naar achteren loopt (een teken van overtraining of een hond die de afscheiding opzoekt om die te volgen).
- Te vroeg of te laat stoppen kost punten: het aantal hangt af van de mate waarin de hond over- of onderflankt.

Diskwalificatie:

- Als de hond voor de run het wedstrijdveld betreedt
- Na aanvang van de trial de hond tot vlak bij de handler terugroepen
- Als de hond buiten het parcours is

LIFT (10 punten)

De lift betreft het eerste moment dat de hond contact maakt met de schapen en ze in beweging zet. Het is ondanks zijn korte duur, toch een zeer belangrijk onderdeel van de run. Er wordt wel gezegd dat op de lift een wedstrijd gewonnen of verloren wordt: zijn de schapen door een te ruwe lift onrustig geworden, dan is het zeer moeilijk ze nog kalm te krijgen. Dat betekent vaak dat op andere onderdelen veel punten verloren worden. Het doel van de lift is dat de hond de schapen op een rustige en doeltreffende wijze in beweging zet, in de richting van de fetchpoort.

Te weifelend opdrijven kan bestaan uit:

- te lang stilstaan zonder afdoende druk uit te oefenen op de schapen
- heen en weer flanken in plaats van recht op de schapen af te lopen.

Krijgt de hond ze ondanks weifelend gedrag toch in beweging dan verliest hij minder punten. Cirkelt de hond om de schapen, dan maakt hij een cross. Dit kost elke keer 5 punten, los nog van de aftrekpunten vanwege een niet voldoende kordate lift.

Te wild op de schapen ingaan kan tot 10 aftrekpunten leiden, zeker als de hond het groepje schapen uiteen doet spatten. Komt de hond te wild in, maar is hij nog wel goed onder controle van de handler – bijvoorbeeld doordat hij prompt op een down-commando reageert – dan verliest hij minder punten. Lopen de schapen zonder druk van de hond richting fetchpoort – bijvoorbeeld omdat er “trek” is die kant op, d.w.z. dat de schapen een bepaalde richting op gaan omdat ze denken daar veiligheid te vinden – dan leidt dit niet tot aftrekpunten, tenzij de hond echt het contact met de schapen verliest.

Aftrekpunten:

- Een hond die schapen te weifelend opdrijft, ze te plotseling aan het rennen brengt of ze niet in de goede richting drijft, verliest punten.
- Ook een hond die extra commando's nodig heeft alvorens hij de schapen benadert, verliest punten.
- Het niet opvolgen van opdrijfcommando's.
- Om de schapen heen cirkelen.
- Te wild op de schapen ingaan.
- Als de hond het contact met de schapen verliest.

Diskwalificatie:

- Bijten of jagen
- Als één of meerdere schapen het parcours verlaten (bv de opzetpen inspringen)

FETCH (20 punten)

Op de fetchlijn staat een poort met een tussenruimte van 6,30 meter.

Vanaf het punt waar de hond de schapen gelift heeft brengt hij deze in een rechte lijn naar het midden van de fetchpoort en vervolgens in een rechte lijn naar de startpaal. Mochten de schapen buiten de schuld van de hond om, bij de start naar links of naar rechts afgedwaald zijn van de fetchpaal, dan hoeft de hond de schapen niet eerst terug te brengen naar de fetchpaal of fetchlijn, maar kan hij ze in een rechte lijn naar het midden van de fetchpoort brengen: het juiste balanspunt - dat tijdens de lift beoordeeld wordt - ligt dan uiteraard niet op het 12-uur punt. Mochten de schapen zover afgedwaald zijn dat zelfs het halen van de fetchpoort niet meer realistisch is – bijvoorbeeld omdat dat de schapen eerst terug naar achteren gedreven zouden moeten worden alvorens de fetchpoort genomen kan worden – dan kan de jury beslissen om een rerun te geven of om de fetch te beoordelen vanaf het moment dat de hond de schapen lift en ze in een rechte lijn naar de startpaal brengt zonder ze door de fetchpoort te drijven. Gebeurt dit alles buiten de schuld van hond of handler om, dan kost het hen geen punten.

Dwalen de schapen echter van de fetchlijn af terwijl de lift wel plaatsvond bij de fetchpaal, dan moet de hond ze uiteraard via de kortste lijn terugbrengen naar de fetchlijn om daarna de fetch voort te zetten. Nooit mag de hond de schapen tegen de richting van het parcours in drijven. Dus hier mogen de schapen niet tegen de fetchrichting in teruggedreven worden naar de fetchpaal, fetchpoort of fetchlijn. Afhankelijk van de mate waarin de schapen de ideale fetchlijn verlaten is, gaan er wel punten vanaf: lopen de schapen de gehele fetch niet op de lijn, en zijn ze daarbij ook nog eens niet goed onder controle, dan kost dit de volle 20 punten. “Op de lijn lopen” betekent dat de schapen zich in een recht lijn bewegen op een pad ter breedte van het gat tussen de twee fetchpoorten (6,30 meter): kleine bewegingen naar links of naar rechts leiden dus niet tot aftrek van punten. Zoals bij alle hindernissen geldt dat er slechts 1 poging ondernomen mag worden om een poort te halen. Wordt de poort gemist, dan is het niet toegestaan de schapen terug te drijven en het alsnog te proberen. Probeert de handler dit toch, dan verliest hij alleen maar punten (voor crossen, stilstaande schapen en voor het bewegen van de schapen in een verkeerde richting), zelfs al is hij de tweede maal wel succesvol bij de poort.

Primair beoordeelt de jury de bewegingen van de schapen. Hierbij wordt gelet op rechte lijnen en een rustig, gelijkmatig tempo. Maar ook het gedrag van de hond kan tot aftrekpunten leiden. Wanneer de schapen een “ideale” fetchgang laten zien, maar de hond regelmatig overflankt (d.w.z. verder naar links of rechts uitbuigt dan nodig is om de schapen op lijn te houden), door de handler steeds down gelegd wordt of op een te grote afstand van de schapen werkt, kunnen er toch punten afgetrokken worden. De hond moet steeds in contact zijn met de schapen, d.w.z. dat een beweging van de hond effect heeft op de beweging van de schapen. Een hond die op de grond snuffelt of om zich heen kijkt, heeft geen contact met de schapen. Idealiter is de hond dus steeds in beweging, wordt hij niet of slechts incidenteel down gelegd en heeft hij geen excessieve hoeveelheid commando's nodig om zijn werk te doen. Voor momenten dat de hond contact met de schapen verliest, verliest hij ook punten. Mochten de schapen dus bij toeval de perfecte fetchlijn volgen – bijvoorbeeld omdat dit de lijn is naar de afvoerpen waar ze naar toe willen – maar de hond heeft hier op geen enkele manier toe bijgedragen, dan verliest hij toch de volle 20 punten. De jury zal het soort schapen betrekken in zijn beoordeling: makkelijk te handelen schapen van lijn af laten gaan kost meer punten dan moeilijke schapen met knap honden- en handlerswerk op een misschien minder perfect lijn houden.

Tijdens de fetch mag de hond de fetchlijn niet crossen. Met “crossen” wordt bedoeld dat de hond over de lijn loopt waar de schapen nog moeten komen: deze fout wordt zwaar aangerekend, zeker

als er een volledige cross plaatsvindt. D.w.z. dat de hond een volledige cirkel om de schapen gemaakt heeft. In sommige gevallen maakt de situatie het echter noodzakelijk dat de hond even de fetchlijn crosst: bijvoorbeeld wanneer van de groep schapen er twee bij de fetchpoort blijven staan, niet of moeilijk vooruit willen, en de andere drie in gestrekte galop richting handler of afvoerpen lopen. Dan is het beter de hond achter het groepje van drie te sturen, en deze terug te drijven naar het dwarse koppel. Hiertoe is crossen soms noodzakelijk en dan kost het geen aftrekpunten: mocht er echter een manier zijn om de drie schapen terug te halen zonder te crossen, dan is de handler verplicht op straffe van aftrek van punten, om voor deze manier te kiezen. Wel worden er in beide gevallen punten afgetrokken voor het onregelmatig verlopen van de fetch (dus voor rennen, stoppen en/of van lijn afwijken van de schapen).

De fetch is afgelopen wanneer de schapen om de startpaal heengelopen zijn en aan de drive begonnen wordt: de draai zelf – die zo strak mogelijk om de startpaal moet zijn - behoort dus bij de fetch. Soms komt het voor dat de schapen – om wat voor reden dan ook – niet achter de startpaal langs geweest zijn of aan de verkeerde kant de post passeren: dit moet net als het missen van een poort, beschouwd worden als het missen van een onderdeel van het parcours. Gebeurt dit zonder opzet van de handler (bijvoorbeeld doordat de schapen met een grote snelheid richting afvoerpen links- of rechtsachter de handler rennen, of doordat de hond bezig is met enkele schapen die achterblijven en de rest langs de verkeerde kant de startpaal passeert), dan kost het punten. Doet de handler echter geen enkele poging de schapen hier de juiste beweging om de startpaal te laten maken, dan leidt het tot diskwalificatie, net zoals wanneer een handler zou besluiten een van de drive poorten maar niet te nemen (bijvoorbeeld omdat hij krap in zijn tijd zit en zo denkt de punten voor een single of pen toch nog binnen te kunnen halen).

In principe moet ook de hond om de handlerspaal heen alvorens hij aan de drive begint.

Is het terrein zodanig dat delen van de fetch niet zichtbaar zijn voor de jury, dan mag de jury ervan uitgaan dat als de schapen weer op het juiste punt in beeld komen, er in de tussenliggende periode geen fouten gemaakt zijn. Observaties van anderen – bijvoorbeeld toeschouwers – zijn in deze niet relevant.

Aftrekpunten:

- Schapen van de lijn.
- Het stilstaan van de schapen, evenals het teveel druk uitoefenen op de schapen door de hond, waardoor de schapen onnodig gejaagd gaan rennen of op hol slaan.
- Het missen van de fetchpoort kost punten: daarbij komen dan nog de aftrekpunten voor het afwijken van de ideale lijn voor en na de poort, plus de mogelijke extra punten als voor of na de poort te lang van de lijn wordt afgeweken.
- Hond verliest contact met de schapen
- De schapen laten uitwaaieren
- Te veel commando's
- Crossen
- Fouten die niet gecorrigeerd worden
- Het niet (goed/volledig) ronden van de paal met de schapen
- De hond niet om de paal

Diskwalificatie:

- Bewust overslaan van een onderdeel (ie de fetch poort of het ronden van de paal)
- Jagen, bijten, geen controle enz
- Schapen / hond uit het parcours

DRIVE (30 punten)

Door middel van de drive moet de hond aantonen dat hij, naast het ophalen van schapen tijdens de fetch, ook het wegdrijven van schapen beheerst. Hiertoe is een driehoekig traject met twee drivepoorten uitgezet waarbij de onderdelen wegdrijven van de handler en de schapen op afstand parallel aan de handler drijven, terugkomen. De twee poorten die erin staan hebben een opening van 6,30 meter breed. Bij een goede drive gaat het vooral om het vasthouden van de juiste lijnen (door het centrum van de poorten en de laatste lijn loopt naar het centrum van de scheidingsring), het niet missen van de poorten en zorgen dat de schapen in een rustig, gelijkmatig tempo lopen.

De drive begint als de schapen om de startpaal heen zijn. Bij het afronden van de fetch en het beginnen van de drive hoeft de handler niet stokstijf te blijven staan. Hij mag met zijn bewegingen de schapen in de juiste richting drijven; het is echter verboden voor de handler zich meer dan 4 meter van de startpaal te begeven. Het niet meteen corrigeren van de fout, waardoor de schapen nog langer van lijn afblijven kost punten: het volledig missen van alle lijnen kost in principe alle beschikbare punten. Wanneer de hond – ongeacht of hij de poort op de juiste manier genomen heeft – de schapen terug door de poort drijft in plaats van ze erom heen te leiden, kan dit veel punten kosten. Gedurende de hele drive moet de hond goed contact houden met de schapen: te vaak down gaan, te grote afstanden houden of overflanken – ongeacht of de schapen erdoor van lijn gaan, rennen of stoppen – kost punten. Ook een teveel aan commando's kost punten, net als een hond die frequent omkijkt naar zijn handler. Net zoals bij de fetch geldt tijdens de drive, dat bij elke poort maar 1 poging – succesvol of niet – gedaan mag worden: alsnog het een tweede maal proberen leidt – succesvol of niet – alleen maar tot aftrekpunten. "Een poging is gedaan" wanneer de schapen de naar links en rechts doorgetrokken denkbeeldige lijn tussen de twee hekken van de poort, gepasseerd zijn. Mochten van de vijf schapen er bijvoorbeeld twee links of rechts van de poort over deze lijn gestapt zijn en kan de hond door snel te flanken de overige drie of ze alle vijf toch door de poort krijgen, dan moeten de twee die de lijn reeds gepasseerd zijn, beschouwd worden als schapen die de poort gemist hebben en veroorzaken zij in dit geval twee punten aftrek (los van de aftrek voor afwijking van lijn). Wanneer de schapen door de poorten zijn, moeten ze zo snel mogelijk weer op lijn gebracht worden. Te wijde bogen na uit de poort gekomen te zijn, kost punten. De drive is pas afgelopen als alle schapen de scheidingsring binnen zijn. Controleer bij het parcours verkennen, na de briefing, of de crossdrive voor of achter de fetchpoort langs loopt! Afhankelijk van het parcours kan het zijn dat de laatste lijn niet naar het midden van de ring is, maar naar de paal. Blijkt dat niet duidelijk uit het parcours, vraag dit dan bij de briefing!

Aftrekpunten:

- Schapen van de lijn af zijn
- Fouten niet gecorrigeerd worden
- Een poort gemist wordt
- Te veel commando's
- 2^e poging onderdeel
- Te wijde bochten na passeren poort

Diskwalificatie:

- Handler te ver bij de paal vandaan
- Jagen, bijten, hond niet onder controle
- Bewust een poort overslaan

SHED/SINGLE (10 punten)

Let op: deze regels zijn niet volledig toepasbaar op het onderdeel 'pellen'! Zie voor wedstrijden met dubbele outrun met het onderdeel pellen de betreffende ISDS regels!

De scheidingsring heeft een diameter van 35 meter. Bij een scheiding worden twee van de vijf schapen afgescheiden. Dit kunnen zijn: twee willekeurige schapen of twee van de drie ongemarkeerde schapen. In een single wordt 1 schaap afgescheiden: een willekeurig ongemarkeerd schaap of 1 van de 2 gemarkeerde schapen. Afhankelijk van de wedstrijd is er na de drive een scheiding of een single, of een scheiding en een single. In het laatste geval is tussen deze twee onderdelen nog een andere opdracht geplaatst: bijvoorbeeld een pen, een trailer of een Maltese cross.

Tijdens de voorgaande onderdelen had de hond als taak de schapen als groep op te drijven en eventuele uitbraken van individuele schapen te voorkomen. Bij de onderdelen scheiden en single moet de hond aantonen 1 of enkele schapen van de groep af te kunnen afscheiden en onder controle te kunnen houden. Dit doet naast specifieke scheidingsvaardigheden, een sterk beroep op balansgevoel, overwicht, kracht en eigen initiatief van de hond. Het scheiden en de single worden naast het beoordelen van het vermogen van de hond om schapen af te scheiden, ook gebruikt om te zien of de hond voldoende overwicht op de schapen heeft: de afgescheiden schapen zullen immers terug willen naar hun groep.

De scheiding begint als de drive is afgelopen en de schapen in de scheidingsring zijn. De handler mag de paal pas verlaten als het eerste schaap de ring binnenkomt – of, als de jury dit aangegeven heeft - als alle schapen in de ring zijn. Eerder de paal verlaten kost punten. Tijdens het scheiden mogen de schapen en de handler de scheidingsring niet verlaten.

Handler en hond brengen de schapen in de ring tot stilstand en als groep onder controle. Een scheiding of single waarbij van een binnenkomende, bewegende groep het juiste schaap of schapen worden afgescheiden hoeft meestal niet over, maar kost wel enige punten. Een scheiding of single kan alleen plaatsvinden als alle schapen in de ring zijn. Een scheiding waarbij de hond door een groep schapen komt waarbij de eersten alweer uit de ring zijn, is ongeldig.

Bij een goede scheiding assisteert de handler maar verricht de hond de feitelijke scheiding. Scheidt de hond twee andere schapen dan door de handler bedoeld of aangegeven, dan kost dit veel punten. Een foute scheiding of single wordt bestraft als een mislukte poging.

De eerste gelegenheid tot scheiden die zich voordoet, moet door de hond benut worden. Tijdens de scheiding dient de hond onmiddellijk de afgescheiden schapen even (3 tot 5 seconden) onder controle te houden: doorgaans moet de handler zelf beoordelen of dit in voldoende mate gebeurd is. Soms zal de jury vooraf aangeven dat hij met een signaal duidelijk zal maken of de controle afdoende heeft plaatsgevonden. Of de jury vraagt de controle te bewijzen door de afgescheiden schapen een stukje op te drijven. Als de hond zich eerst tot de overgebleven groep wendt ipv naar de afgescheiden schapen, kost dat punten. Het langduriger nalaten de juiste groep te hoeden kost nog meer punten of de scheiding moet zelfs opnieuw gedaan worden. Een hond die alleen maar tussen de schapen doorrent, heeft deze niet onder controle. De handler mag dan ook niet verder gaan naar de pen: de jury zal hem in dit geval vragen het scheiden opnieuw te doen. Het is de handler niet toegestaan – op straffe van diskwalificatie – voor het einde van de scheiding/single de cirkel te verlaten: hij mag zijn hond dus niet helpen als die moeite heeft afgedwaalde schapen terug de ring in te krijgen (bv als ze bij de afvoerpen zijn gaan staan). De hond mag wel buiten de scheidingsring komen.

Is de scheiding/single niet het laatste onderdeel van de run, dan dienen de schapen na het afscheiden weer verzameld te worden in de ring. Mocht het zo zijn dat de niet-afgescheiden schapen een eind weggerend zijn, dan kost dit op zich geen punten, maar kan de hond wel punten verliezen als hij bij het verzamelen fouten laat zien, bijvoorbeeld door te crossen, van de lijn af te wijken, te jagen of gebrek aan overwicht te vertonen. Sommige jury's zullen fouten die hier gemaakt worden, aftrekken van het pennen: zeker zal dit gebeuren als de hond al dermate veel punten bij het scheiden / de single verloren heeft dat er bij dit onderdeel geen ruimte meer is om deze fouten in mindering te brengen.

Lukt het scheiden of de single niet, en wil de handler de tijd die voor zijn run staat volmaken door passief te wachten, dan kan dit tot diskwalificatie leiden. De handler is verplicht – binnen het redelijke – de opgaves die de wedstrijd aan hem stellen, te volbrengen.

Aftrekpunten:

- Te vroeg de paal verlaten
- Scheiden voordat het koppel tot stilstand is gebracht
- Onrust in het koppel veroorzaakt door hond en/of handler
- Schapen langs / om handler heen
- Hond werkt niet / verliest contact met de schapen
- Handler neemt werk van de hond over
- Handler raakt schapen aan (fysiek/met stok)
- Hond raakt de schapen aan
- Schaap / schapen uit de ring
- Mislukte poging
- Gemiste kans
- Gebrek aan overwicht van de hond op de schapen
- (langdurig) naar het verkeerde koppel kijken
- Crossen bij het verzamelen (dit kan ook bij het onderdeel 'pen' afgetrokken worden!)

Diskwalificatie:

- Handler verlaat tijdens het scheiden de ring
- Hond raakt de schapen aan, jagen & bijten
- Passief de tijd uitzitten als het scheiden/single niet lukt

PENNEN (10 punten)

Nadat de schapen verenigd zijn (meestal moeten ze terug in scheidingsring, soms mogen ze erbuiten verzameld worden; wordt dit niet verteld bij de briefing, vraag ernaar!) gaat de handler naar de pen. Vanaf het moment dat de handler het touw van de pendeur vast heeft, mag hij die – op straffe van diskwalificatie - niet meer loslaten totdat het pennen voltooid is (tenzij uiteraard volledig buiten zijn schuld, bijvoorbeeld doordat een schaap tegen het touw rent of de handler struikelt). Raakt een schaap verstrikt in het touw en gebeurt dit buiten de schuld van handler of hond om, dan mag de handler het touw loslaten, het schaap bevrijden uit het touw en kost dit op zich geen puntenaftrek.

De schapen moeten in een rechte lijn van het verzamelpunt naar de pen-opening gebracht worden: afwijken van lijn, jagen of stilstaan kost punten. Ook mag de hond hier niet de lijn crossen: is de hond gebruikt om schapen in de cirkel te houden, dan moet hij vanuit zijn positie via de kortste weg naar het 12-uur of balanspunt rennen. Crosst de hond de lijn, dan kost punten. De hond moet de schapen in de pen drijven. Onnodig veel assistentie door de handler wordt bestraft. Lopen de schapen vanzelf de pen in, maar heeft de hond duidelijk geen contact meer met de schapen, dan kost dit punten. De hond moet het werk doen!

Als 1 schaap enige meters wegschiet maar door de hond meteen teruggehaald wordt, dan kost dit weinig punten. Lopen de schapen om de pen dan kost dit een punt per schaap: gebeurt dit een tweede maal en wordt daarna nog succesvol gepend dan houdt de handler nog 1 punt over voor de pen. Als de schapen de pen uitvluchten voordat de deur geheel gesloten was, zal de handler opnieuw moeten pennen en kan daarbij punten verliezen bovenop de punten die hij al kwijt was. De kant waarover de hond ontsnappende schapen terughaalt is niet van belang: ontsnappen de schapen rechtsom de pen, dan mag de hond een rechts boog maken om ze terug te halen of linksom de schapen tegemoetkomen om ze zo naar de pen-mond te brengen. Voorbij de pen kan er namelijk niet meer gecrossed worden! Uiteraard wordt het weggrennen van schapen zelf, wel bestraft. Het is voor de hond of handler niet toegestaan de schapen aan te raken. Wordt een schaap door het dichtduwen van de pendeur de pen ingeduwd dan kost dit punten als het onopzettelijk gebeurt maar leidt het tot diskwalificatie als duidelijk opzet in het spel is. Hetzelfde geldt als de handler de schapen aanraakt met zijn stok of met zijn lichaam. Een hond die gebrek aan overzicht toont bij het pennen of juist te agressief is, ongeacht de bewegingen van de schapen, verliest punten. Een "functionele grip" op dit punt wordt niet met diskwalificatie bestraft maar kost wel punten, omdat een hond die het zonder bijten redt, meer kwaliteit toont.

Het sluiten van de pen-poort is het einde van het pennen. Alle schapen moeten dan in de pen aanwezig zijn. Een handler die 4 schapen in de pen heeft en tijdelijk de deur sluit om ze niet te laten ontsnappen terwijl zijn hond bezig is het 5^e schaap naar de pen-mond te krijgen, wordt gediskwalificeerd: hij sluit een onderdeel af terwijl dit nog niet toegestaan was. Logischerwijs betekent dit ook dat het niet toegestaan is de deur in het beschreven geval op een kier na dicht te doen: de handler moet stoppen met het sluiten van de deur op het moment dat een of meerdere schapen zich niet in of vlak voor de pen-mond bevinden. Doet hij dit toch dan kost dit veel punten. Loopt de tijd van de run af terwijl de poort nog niet dicht is (d.w.z. de deurstijl van de pen geraakt heeft) dan kunnen voor het onderdeel pennen geen punten toegekend worden. Wanneer de schapen weer uit de pen zijn, maakt de handler met het touw de deur weer dicht. Nalaten hiervan kost 5 punten: het geheel niet sluiten van de deur leidt tot diskwalificatie (omdat het een ongeoorloofde manier is tijd te winnen). De poort onnodig hard dichtsmijten kost punten; tijdens de hele run is het zaak rust in de schapen te houden, zo ook bij dit onderdeel! Vindt na het pennen nog een single plaats, dan mag de handler de schapen uit de pen drijven, maar moet de hond ze in een rechte lijn naar de scheidingscirkel brengen. Het is de handler niet toegestaan hierbij zijn hond te assisteren: dit kost punten.

Aftrekpunten:

- Afwijken van de lijn, jagen, crossen etc
- Het niet dichtmaken van de pendeur met het touw
- Hond verliest het contact met de schapen
- Handler doet het 'werk' van de hond
- Blijven de schapen in de mond van de pen te lang stilstaan of ze draaien zich om
- Lopen de schapen langs de pen of raken ze echt ver verwijderd van de pen
- Schapen lopen om de pen heen
- Zijn de schapen in de pen maar kunnen ze door onachtzaamheid van de handler of hond ontsnappen
- Pendeur (geheel/gedeeltelijk) sluiten voordat alle schapen in de pen zijn
- Hond of Handler (evt met stok, pendeur of touw) raakt de schapen aan
- Gebrek aan overzicht van de hond op de schapen
- Functionele grip

Diskwalificatie:

- Loslaten van het touw
- Pendeur niet sluiten na pennen
- Hond of Handler (evt met stok, pendeur of touw) raakt de schapen met opzet aan
- Pendeur sluiten voordat alle schapen in de pen zijn
- Jagen & bijten; geen controle

OVERIGE AANDACHTSPUNTEN

BIJTEN

In principe betekent het een diskwalificatie wanneer de hond een schaap bijt of er fysiek contact mee heeft (bijvoorbeeld ertegenaan loopt). Er zijn echter enkele uitzonderingen. Wanneer een schaap een hond aanvalt, heeft de hond het recht zich te verdedigen door zijn tanden te gebruiken. Een “nip” (de hond stoot met opengesperde bek tegen het schaap, geeft soms een licht bijt, maar grijpt het schaap niet vast) is dan toegestaan: harder bijten of echt vastgrijpen leidt zelfs dan tot diskwalificatie. Een jury zal echter niet lichtvaardig een nip of grip toestaan: vaak blijkt wat extra geduld of overwicht tonen, evengoed of zelfs beter te werken.

RERUNS

Een jury zal niet snel een rerun (herkansing van een run) toekennen. In een aantal gevallen kan de handler om een rerun vragen: hij heeft er echter geen recht op en het blijft aan de jury wel of geen rerun toe te kennen. In gevallen waarin de handler zich in een situatie bevindt die naar zijn eigen oordeel (de jury kan een ander oordeel hebben!!) ‘buiten de schuld van de hond om’ is ontstaan, dient de handler gewoon door te gaan en de situatie naar beste kunnen op te lossen. De jury neemt dat mee in de beoordeling. Als je stopt zonder dat de jury je vraagt te stoppen (en je een rerun toekent), ‘ret’ je jezelf en is het over en uit. Schreeuwen, tieren, vloeken en boos worden betekend niet dat je een rerun krijgt, vaak bereik je wel het tegenovergestelde namelijk een ‘dis’.

De gevallen wanneer een handler een rerun **kan** krijgen zijn:

- Zijn de schapen bij het opzetten zeer ver van de fetchpaal afgedwaald (zodanig dat het halen van de fetchpoort onmogelijk wordt) of zijn de schapen bij de opzetpen teruggekeerd. Komt het door een trage outrun of het niet tijdig door kunnen sturen van de hond dan zal de jury geen rerun toekennen.
- Een schaap valt tijdens de lift of fetch – buiten toedoen van de hond – neer. Gebeurt dit tijdens of na de drive dan kan geen rerun meer worden toegekend.
- Tijdens de lift of fetch blijkt dat een schaap ziek, kreupel of blind is. Dit moet dan duidelijk wel effect hebben op het gedrag van de schapen. Een schaap dat licht mankt maar gewoon meekan, is geen reden tot een rerun.
- Altijd wordt een rerun toegekend als er een fout is gemaakt in het aantal op te zetten schapen of het aantal gemerkte schapen. Ook ernstige storingen van buiten – bijvoorbeeld een hond uit het publiek rent het veld op – leiden tot een rerun.

De rerun wordt beoordeeld vanaf het moment dat hij gegeven is: aftrekpunten voor afgewerkte onderdelen blijven staan. De hond bijvoorbeeld beoordelen op zijn tweede outrun, zou unfair zijn. Hij heeft dan immers al een keer kunnen “oefenen”. Verloren punten van voor het moment dat de rerun toegekend is, blijven dus staan. Wel wordt de tijd bij een rerun opnieuw op “nul” gesteld. Krijgt een combinatie een rerun toegewezen, dan wordt deze uitgevoerd nadat de twee volgende combinaties hun run afgewerkt hebben. De jury of de course-director kan echter van dit principe afwijken en de rerun eerder of later laten plaatsvinden.

DISKWALIFICATIE

Er zijn een aantal situaties aan te wijzen die onherroepelijk tot een diskwalificatie leiden:

- Als de hond voorafgaande aan zijn run contact gehad heeft met de schapen of op het wedstrijdveld geweest is
- in het geval van bijten of fysiek contact tussen hond en schaap,
- wanneer tijdens de run de hond buiten het wedstrijdveld komt (bijvoorbeeld tijdens de outrun),
- wanneer tijdens de run één of meerdere schapen buiten het wedstrijdveld komen
- wanneer de handler zijn hond tijdens de outrun terugroept voor een nieuwe outrun,
- Als de handler geen controle over de hond heeft (hond volgt de commando's niet op) of de schapen in de stress schieten
- Als een handler bewust geen poging doet om een hindernis te nemen, hij dus moedwillig een onderdeel overslaat,
- Als de hond de schapen gedurende langere tijd niet meer onder controle heeft of door ongecontroleerd jaaggedrag de schapen onnodige stress toebrengt,
- Als de handler hulp krijgt vanaf de kant (bijvoorbeeld iemand die hem aangeeft of de schapen nog op de goede drive-lijn lopen),
- Als de handler ongeoorloofd de startpaal verlaat,
- Als de handler ongeoorloofd de scheidingsring verlaat,
- Als de handler ongeoorloofd het pen-touw loslaat,
- Als de handler de pendeur niet sluit en met het volgende onderdeel begint
- Als de handler de schapen aanraakt (bijvoorbeeld met zijn lichaam, stok of met de pendeur, of hij dingen als zand, water of gras naar de schapen gooit of schopt).
- Als jij of je hond op welke manier dan ook de run van een ander verstoort

Ook andere vormen van duidelijk unfair of ontoelaatbaar gedrag (zoals schelden of vloeken) kunnen tot een diskwalificatie leiden.

ETIKETTEN

Schapen drijven met border collies is een sport, een hobby die vaak met veel passie wordt beoefend. Degenen die de wedstrijden organiseren, optreden als jury, helpen bij de organisatie of functioneren als bestuurslid, doen dit vanuit dezelfde betrokkenheid. Zij doen het vrijwilligerswerk zonder welke wij nooit onze geliefde hobby zouden kunnen uitoefenen. Alleen om die reden al verdienen ze het speciale respect van alle handlers. Als afsluiting daarom nog een aantal zaken die eigenlijk vanzelfsprekend zijn, maar desalniettemin in de praktijk nog wel eens vergeten worden:

- Leg u neer bij elk besluit van de jury of organisatie. Tips en adviezen naar de organisatie zijn natuurlijk altijd welkom, maar accepteer zonder morren zaken als de lay-out van het parcours, de toebedeelde tijd, de startvolgordes, eventueel in te stellen standaarden (een standaard instellen betekent dat combinaties, op het moment dat ze niet meer bij de eerste 10 kunnen eindigen, moeten stoppen met hun run), beslissingen tot diskwalificatie of reruns en de uiteindelijke uitslagen.
- Zorg dat u op tijd aanwezig bent en de wedstrijdleiding of course-director niet naar u hoeft te gaan zoeken. Formeel betekent meer dan 5 minuten te laat zijn dat uw beurt gepasseerd is.

- Gedraag u fair jegens uw hond. Straffen na afloop van de wedstrijd (d.w.z. uw frustratie afreageren op uw hond) getuigt van weinig innerlijke beschaving en is ook vanuit het gezichtspunt van het trainen of corrigeren van de hond, volstrekt af te wijzen. U kunt hiervoor alsnog worden gediskwalificeerd, en deze diskwalificatie betreft de gehele wedstrijd inclusief andere honden waarmee u gelopen heeft of nog moet lopen. Luistert uw hond niet: hou de eer aan uzelf en trek u terug al of niet door de hond op het veld nog op een juiste manier een correctie te geven.
- Verzorg uw hond goed. Neem niet deel met zieke, gewonde of anderszins ongeschikte honden. De jury heeft overigens het recht u uw run te ontzeggen. Loopsheid van teven dient vooraf aan de wedstrijdleiding te worden medegedeeld, zodat deze honden aan het eind van de dag kunnen lopen.
- Gedraag u correct naar de schapen. Wangedrag door de handler of bijten door de hond bij bijvoorbeeld het afvoeren van schapen kan alsnog tot een diskwalificatie leiden.
- Hou uw hond onder controle en aangeliend, ook wanneer hij niet aan de beurt is. Zorg dat u hond niet op het wedstrijdveld kan rennen. Zorg dat uw hond niemand tot last is.
- Tijdens de wedstrijd is er geen contact tussen deelnemers en jury. Allen de course-director heeft toegang tot de jury: tot hem wenden deelnemers zich als er werkelijk dringende zaken te bespreken zijn.
- Handlers mogen voor de wedstrijd bij de briefing, zonder hond, het terrein verkennen. Tussen de runs door is dit niet meer mogelijk. Een hond die nog een run moet lopen, mag op straffe van diskwalificatie, geen contact hebben met de schapen. Dit betekent ook dat hij niet kan assisteren bij het opzetten of afvoeren van schapen.
- Assisteer de organisatie waar nodig. Biedt uw hulp aan: bijvoorbeeld voor het opzetten en afvoeren van schapen. Bij de meeste wedstrijden is het de gewoonte dat de handler zijn schapen of die van zijn voorganger afvoert naar de afvoerpen.
- Blijf, wanneer mogelijk, tot het eind van de wedstrijd aanwezig. Aanwezigheid van publiek geeft meer cachet aan de prijsuitreiking en doet recht aan de prestaties van de prijswinnaars.

PRAKTISCHE TIPS:

- Zorg dat je voor de briefing aanwezig bent zodat je het parcours kan bestuderen. Kijk of de drive links- of rechtsom gaat (dit is te zien aan de stand van de drivepoorten). Bedenk welke informatie je tijdens de briefing wil krijgen. Krijg je die niet, stel vragen!! Hoeveel tijd krijg je bijvoorbeeld? Hoeveel schapen? Als dat er geen 5 zijn, hoeveel schapen moet je dan scheiden? (standaard = 5 schapen = 2 schapen afscheiden van het koppel). Zijn er bijzonderheden? En luister naar de vragen die anderen stellen. Tijdens een Hollands Parcours kunnen zowel de hond als de handler crossen. Aan welke kant (binnen- of buitenkant) moet je als handler blijven?
- Ga tijdens het parcours verkennen in ieder geval op de crossdrive staan, zoek herkenningspunten (moeten de schapen vlak voor/achter de fetchpoort langs, graspollen etc) om een kaarsrechte crossdrive te kunnen lopen. Bekijk ook de omgeving van de poort op de crossdrive; als je tijdens je run bij de paal staat is het niet altijd even makkelijk inschatten of de schapen te hoog (boven de lijn), te laag (onder de lijn) of recht voor de doorgang van de poort staan. De deur van de pen en het touw even hanteren kan ook praktisch zijn. Ga bij de paal staan en bekijk het parcours even rustig. Welke situaties zou je tegen kunnen gaan komen? Waar zou je hond het moeilijk kunnen krijgen? Waar is de opzetpen? Waar en hoe wordt er afgevoerd? Welke kant kies ik voor de outrun; houdt rekening met de voorkeur van je

hond, vluchtweg van de schapen, hoe worden ze opgezet tov van opzet- en afvoerpen? Drukt de hond ze juist richting opzet/afvoer tijdens de outrun of houdt hij de schapen er juist vandaan? Je mag verwachten dat het parcours zoals het er tijdens de briefing bij ligt, zo blijft. Staat bijvoorbeeld de deur van de afvoerpen open, vraag dan of dat met opzet is gedaan (extra moeilijkheidsgraad!) of dat die nog dicht gaat.

- Bekijk de 1^e run aandachtig; als deze goed verloopt is de standaard voor de hele wedstrijd gezet. Mochten er onvoorziene situaties voorkomen kan er door de jury, gemeld door de course director, aanvullende informatie gegeven worden. Ook kan de tijd die voor een run staat tijdens de 1^e run nog naar boven/beneden bijgesteld worden. Mocht bv tijdens deze run de deur van de afvoerpen nog steeds openstaan dan blijft dat zo of deze handler krijgt een rerun. De omstandigheden zijn voor elke run gelijk (voor zover redelijk en binnen onze macht liggend).
- Als je te laat bent voor de briefing, meld je dan even bij de course director zodat die weet dat je er bent. Vraag of er nog bijzonderheden waren bij de briefing. Zorg er in ieder geval voor dat je op tijd bent voor je run zodat je jezelf en je hond rustig kan voorbereiden. Zorg dat je hond weet dat er gewerkt moet worden en dat hij naar je moet luisteren! Maak hem attent, fok hem niet op.
- Als je voorganger loopt ga jij klaarstaan met je hond. Val je voorganger of diens hond op geen enkele manier lastig! Zorg dat de hond het veld pas opgaat als de vorige schapen afgevoerd en uit zicht zijn!! Als je het veld betreedt, hond onder controle natuurlijk, loop dan recht op de paal af want in het verlengde daarvan staan de schapen. Sommige gebruiken een 'look' commando zodat de hond al naar de schapen gaat zoeken. Het look-back commando is in het begin niet nodig. Maar als de hond bij de outrun naar de afvoerpen gaat omdat daar ook schapen staan of de schapen voorbij schiet naar de opzetpen toe, kan een look-back erg handig zijn. Ook als de hond p/o 4 van de 5 schapen meeneemt kan je door het vlot gebruiken van het look-back commando je run nog redden.
- Maak even (oog)contact met de jury als je het veld op stapt. Weet zeker dat je mag/kan beginnen van de jury voordat je je hond wegstuurt.
- Als 1 schaap tijdens de run uit het koppel raakt, probeer dan de andere schapen naar het afgedwaalde schaap te brengen. Op deze manier heb je veel meer kans op een goede afloop dan dat je de hond het ene schaap laat ophalen. De kans op stress voor dat ene schaap en jagen, bijten etc door de hond wordt anders groot.
- Verloopt de run niet volgens plan, probeer zo rustig mogelijk te blijven. Houd controle over je hond en los de ontstane situatie zo praktisch mogelijk op. Ga ervan uit dat de jury met de omstandigheden rekening houdt. Raak je gefrustreerd of dreigt je hond onzeker of gefrustreerd te raken, houdt te allen tijde de eer aan jezelf en stop.
- Als de run erop zit, zorg dan dat de schapen afgevoerd worden. Gewoon maar (evt. boos) van het veld afstappen en de boel gewoon de boel te laten is niet netjes!

